

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss partiell kalenderreform.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 45, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Möller* hemställt »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om en partiell kalenderreform».

Motionen

I motionen framhålles det lämpliga i att aktualisera en kalenderreform i samband med förberedandet av fyrtiotimmarsveckan. Motionären anför bl. a.

Ur rekreationssynpunkt är värdet av en fristående helgdag begränsat, då den ofta inte kan utnyttjas effektivt. En medveten strävan är att söka få fritid och ledighet förlagd i slutna, sammanhängande perioder som tillåter medborgarna att bättre använda denna tid.

För arbetslivet är fristående helgdagar olägliga genom att vålla produktionsinskränkning och störningar i driften. Arbetsveckan splittras, och för många industrier uppstår dryga kostnader genom extra stopp i arbetet etc.

Ur kyrklig synpunkt kan det verka betänkligt att ändra bestående ordning i kyrkoåret och helgdagarnas placering. När dubbelhelg infördes genom ändrad förläggning av fristående helgdag i 1952 års reform restes av kyrkliga myndigheter vissa invändningar, dock inte så starka att reformen avstyrktes.

Även med beaktande av sådana synpunkter synes övervägande skäl tala för att nu låta utreda en kalenderreform. Den borde i första hand syfta till att förlägga trettondagen och Kristi himmelfärdsdag till en lördag i anslutning till närmast infallande söndag, så att i båda fallen dubbelhelg skapades.

Avslutningsvis påpekas att utredning av frågan kan utföras av 1963 års arbetstidskommitté, som därvid även bör överväga en kalenderreform av vidare omfattning för att främja de syften som betonats i motionen.

Gällande ordning

Det grundläggande stadgandet om högtids- och helgdagar återfinnes i 1686 års kyrkolag. I 14 kap. 1 § — vilket stadgandes sakliga innehåll dock senare jämkats — föreskrives sålunda, att såsom sabbaten, som nu är söndagen hos oss, bör efter Guds lag helgas, så skola ock dessutom efterskrivne

högtider, nämligen jul-, påsk- och pingstdagarna behållas och firas på sätt och vis, som härtill vant varit, samt desslikes nyårs- och trettondedagen, Kristi himmelfärdsdag, kyndelsmässan, Marie bebådelse- och besökelsedag, Johannes döparens, S:t Mikaëlis- och allhelgonadag samt alla apostladagar. Därvid är att märka att envar av de tre större högtiderna, jul, påsk och pingst, omfattade, om också icke över hela riket, fyra helgdagar samt påsken därjämte skärtorsdagen och långfredagen. Kyrkolagen innehåller inga föreskrifter om de dagar, på vilka de angivna högtids- och helgdagarna skall infalla. Denna fråga torde ej heller eljest före år 1952 ha särskilt reglerats genom skriven lag eller författning. I så måtto syns dock regler i förevarande avseende ha införlivats med skriven rätt som det förut återgivna stadgandet — att de angivna högtids- och helgdagarna skall behållas och firas på sätt och vis som härtill vant varit — innebär ett fastslående av den vid kyrkolagens tillkomst gällande ordningen beträffande helgdagarnas förläggning.

Genom förordning den 4 november 1772 gjordes emellertid väsentlig ändring i den av kyrkolagen ursprungligen fastslagna ordningen. I förordningen har sålunda föreskrivits, att tredje- och fjärdedagarna i de tre större högtiderna, Marie besökelsedag, skärtorsdagen och apostladagarna skulle helt indragas samt att kyndelsmässodagen, S:t Mikaëlis dag och allhelgonadagen visserligen skulle bibehållas såsom kyrkliga högtidsdagar men skulle, om de inföll på någon söckendag, i stället firas på viss närmare angiven söndag.

År 1952 gjordes genom en särskild lag vissa förändringar i kalenderordningen. Denna lag innebar att Marie bebådelsedag upphörde att vara en fristående helgdag. Den skulle i stället firas på en söndag. En särskild hösthelgdag inrättades genom att firandet av allhelgonadagen flyttades från en söndag till närmast föregående lördag. Slutligen förordnades att midsommardagen skulle förläggas till den lördag som infaller under tiden den 20—den 26 juni.

I anslutning till de nu återgivna stadgandena gäller i fråga om helgdagarnas förläggande, att vissa av dem firas å bestämt datum, oavsett på vilken veckodag detta datum infaller. Dessa helgdagar kallas fasta. Hit hör juldagen och annandag jul (den 25 och den 26 december), nyårsdagen (den 1 januari), trettondagen (den 6 januari). De helgdagar, som sedan gammalt alltid firas å bestämd veckodag, kallas rörliga. Att jämföra med dessa är de helgdagar — kyndelsmässodagen och Mikaelidagen — vilka, ehuru primärt bundna till visst datum, likväl på grund av förordningen den 4 november 1772 alltid skall firas å viss veckodag. Av de rörliga och med dem jämförda helgdagarna infaller flertalet å söndagar. Å annan veckodag firas långfredagen, annandag påsk (måndag), Kristi himmelfärdsdag (torsdag) och annandag pingst (måndag), midsommardagen (lördag) och allhelgonadagen (lördag).

Vidare är i fråga om gällande kalenderordning att nämna, att enligt lag den 8 april 1938 skall den 1 maj, då denna dag ej infaller å sön- eller helgdag, vara likställd med allmän helgdag. Den skall dock icke ha någon kyrklig karaktär. Ytterligare må anmärkas, att midsommarafton och julafton liksom lördagen är att likställa med allmänna helgdagar i fråga om beräkning av lagstadgad tid samt enligt växel- och checklagarna.

Historik

Upprepade gånger under 1800- och 1900-talen har i såväl kyrkomötet som riksdagen upptagits frågor om indragning av olika helger. Förslag om indragning av helgdagar har sålunda behandlats av 1878, 1910 och 1915 års kyrkomöten, och i riksdagen har alltsedan 1815 sådana frågor återkommit med längre eller kortare mellanrum.

I motion vid 1815 års riksdag väcktes sålunda förslag om slopande av trettondagen, Marie bebådelsedag, annandag pingst, Kristi himmelfärdsdag och midsommandagen. Förslaget avvisades emellertid. Vid riksdagen 1828/30 framställdes motionsledes förslag om överflyttande av Marie bebådelsedag, långfredagen och Kristi himmelfärdsdag till söndag samt om avskaffande av trettondagen och annandag pingst. Även detta förslag avvisades. I motion vid 1867 års riksdag väcktes förslag om borttagande av de tre annandagarna vid jul, påsk och pingst, indragande av trettondagen samt överflyttande till söndag av Marie bebådelsedag och Kristi himmelfärdsdag. Motionen avslogs av riksdagen. Motionären återkom efterföljande riksdag med mindre omfattande förslag, vilka även de avvisades. Förslag av samma innebörd som det vid 1867 års riksdag framförda väcktes ånyo vid 1885 års riksdag. Vederbörande utskott tillstyrkte indragning av trettondagen och överflyttande av Marie bebådelsedag till söndag. Som kamrarna stannade i olika beslut, föll dock förslaget. Vid 1903 års riksdag yrkades i motion, att trettondagens egenskap av helgdag måtte upphävas. Motionen, som tillstyrktes av majoriteten i utskottet, blev emellertid avslagen av båda kamrarna. Även vid riksdagarna 1915 och 1924 behandlades frågor som rörde helgdagarnas förläggning.

Vid 1938 års riksdag behandlades frågan om en kalenderreform även i samband med prövningen av då framlagd proposition med förslag till lag om semester. I anledning av propositionen väcktes en motion, i vilken hemställdes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att skyndsamt utredning verkställdes i fråga om en kalenderreform i syfte att minska antalet helgdagar. Andra lagutskottet uttalade i sitt utlåtande, att den i motionen behandlade frågan otvivelaktigt var förtjänt av uppmärksamhet. Då det emellertid icke kunde anses lämpligt att i det förevarande sammanhanget upptaga frågan till närmare undersökning, ansåg utskottet skäl icke före-

ligga för riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i ämnet. Utskottet avstyrkte därför motionen. Riksdagen godkände efter sammanjämkning utskottets utlåtande.

Även vid 1939 års riksdag var frågan om en kalenderreform aktuell. I en motion framställdes nämligen yrkande med syfte att vissa enkla helgdagar skulle indragas och utbytas mot ledighetsdagar i anslutning till söndagar under andra halvåret. Motionen blev emellertid avslagen.

I en vid 1944 års riksdag väckt motion hemställdes att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå utredning, huruvida en kyrklig högtidsdag kunde inrättas i vårt land under höstens lopp, eventuellt på bekostnad av antalet helgdagar under förra hälften av året. Första lagutskottet, till vilket motionen hänvisades, hemställde att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning, huruvida en allmän högtidsdag, med eller utan kyrklig karaktär, kunde inrättas under höstens lopp. Detta blev också riksdagens beslut.

I anledning av riksdagens begäran uppdrogs åt särskilt tillkallade sakkunniga, helgdagsakkunniga, att verkställa utredning av den nämnda frågan samt om midsommardagens förläggning. De sakkunniga föreslog i sitt betänkande (SOU 1947:27) att Marie bebådelsedag inte längre skulle firas såsom fristående helgdag, att två nya helgdagar skulle firas på hösten, den ena i anslutning till Mikael's dag, den andra i anslutning till nuvarande allhelgonadagen, samt att midsommardagen alltid skulle förläggas till en lördag. De sakkunniga ansåg ej att det fanns anledning att rubba Kristi himmelfärdsdag. Vad trettondagen angick uttalades, att dagens intima samhörighet med julfirandet skänkte åt den dagen en särprägel som gjorde den svår att inordna i söndagarnas rad.

Betänkandet, som blev föremål för remissbehandling, överlämnades till den år 1947 tillsatta arbetstidsutredningen. Denna utrednings förslag till helgdagsreform (SOU 1950:32) låg till grund för 1952 års lag angående tiden för firandet av Marie bebådelsedag, midsommardagen och allhelgonadagen. Utredningen framhöll, att utan tvivel skäl kunde anföras för en längre gående kalenderreform men att häremot kunde anföras att en sådan skulle kräva nya utredningar, varigenom hela reformen med sannolikhet skulle komma att fördröjas. Vid remissbehandlingen av de båda betänkanterna framfördes önskemål om en mera genomgripande kalenderreform.

I proposition nr 3 år 1952 vari framlades förslag till 1952 års lagstiftning yttrade föredragande departementschefen, att han i det sammanhanget ej fann påkallat att jämka på förläggningen av andra fristående helgdagar i syfte att vinna sammanhängande arbetsveckor.

Vid behandlingen av propositionen i riksdagen framställdes motionsvis ett yrkande att trettondagen och Kristi himmelfärdsdag skulle avföras som helgdagar. *Andra lagutskottet* anförde härom i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 4*.

Vid genomförandet av en sådan reform måste uppenbarligen varsamhet iakttagas. Här möta vitt skilda synpunkter såsom å ena sidan angelägenheten av att så litet som möjligt rubba det bestående kyrkoåret och att taga hänsyn till gamla traditioner och sedvänjor samt å andra sidan önskemålet, främst från näringslivets sida, att försöka undvika den nuvarande splittringen av arbetsveckorna, ävensom hänsynen till människors behov av rekreation och avkoppling. I motionen II:232 påtalas särskilt olägenheterna för näringslivet med alltför splittrade arbetsveckor. Motionären önskar med hänsyn därtill att, utöver vad som föreslagits i propositionen, jämväl tredotondedagen och Kristi himmelfärdsdag skola avlysas såsom kyrkliga helgdagar eller i vart fall förläggas till söndagar. I vårt nuvarande samhälle tala onekligen starka skäl för att försöka undvika det produktionsbortfall, som förorsakas av en splittring av arbetsveckorna. För många tim- och dagavlönade arbetare torde det jämväl vara ett önskemål med hela arbetsveckor. Men spørsmålet får icke betraktas enbart ur rationaliseringssynpunkt, och utskottet har vid övervägande av de olika skäl, som framförts, kommit till den uppfattningen, att man icke nu bör gå längre än vad som föreslagits av Kungl. Maj:t. Detta förslag finner utskottet vara väl avvägt, och skälig hänsyn har tagits till motstridande intressen och synpunkter. Att så är fallet kommer också till uttryck däri, att stor enighet för förslaget kunnat uppnås. Sålunda har detsamma tillstyrkts av flertalet av de icke-kyrkliga remissinstanserna. Från kyrkligt håll har visserligen kritik framförts, men kyrkomötet har dock ansett sig kunna godkänna förslaget. Utskottet får därför med avstyrkande av motionen II:232 tillstyrka propositionen.

Den år 1954 tillkallade utredningen om kortare arbetstid diskuterar i sitt betänkande SOU 1956:20 frågan om en helgdagsreform mot bakgrunden av 45-timmarsveckan, som möjliggör övergång till femdagarsvecka.

Utredningen anförde avslutningsvis.

I det föregående har helgdagsfrågan diskuterats nästan uteslutande ur produktionens och arbetsinkomstens synvinkel. Något ställningstagande till frågan om en helgdagsreform är vi inte beredda att göra, då vi inte varit i tillfälle att betrakta spørsmålet ur de andra synpunkter som är av betydelse i sammanhanget.

Vi finner emellertid de här påvisade problemen vara av sådan vikt, att de dels bör redovisas redan på detta stadium, dels bör tas upp till ytterligare behandling inför genomförandet av en allmän arbetstidsförkortning. Vi finner oss inte vara kompetenta att bedöma helgdagsfrågan ur alla i sammanhanget betydelsefulla synpunkter.

Därför föreslår vi, att särskilda sakkunniga tillkallas för att utreda frågan om behovet av en helgdagsreform i samband med en allmän arbetstidsförkortning.

Vid 1963 års riksdag väcktes en motion med yrkande att Marie bebådelsedag skulle firas på en lördag. Motionen avslogs i enlighet med andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 61.

Utskottet

De grundläggande bestämmelserna om högtids- och helgdagar återfinns i 1686 års kyrkolag samt i en förordning av den 17 november 1772. Den senaste ändringen beträffande helgdagarnas placering företogs år 1952, då firandet av Marie bebådelsedag flyttades till en söndag och allhelgonadagen gjordes till en fristående helgdag. Därjämte bestämdes att midsommardagen alltid skulle förläggas till en lördag. I samband med dessa ändringar i kalendern väcktes förslag om en längre gående helgdagsreform. Tanken härpå avvisades emellertid.

I förevarande motion begäres utredning om en partiell kalenderreform. Motionären menar att det är lämpligt att aktualisera denna fråga i samband med förberedandet av övergången till fyrtiotimmarsvecka och förordar att utredningen utföres av 1963 års arbetstidskommitté. I första hand begäres utredning av frågan om förläggning av trettondagen och Kristi himmelfärdsdag till lördagar.

Arbetstidskommittén, har enligt sina direktiv bl. a. att pröva frågan om en kalenderreform i samband med en eventuell arbetstidsförkortning. Motionen bör därför lämpligen överlämnas till kommittén.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen i anledning av förevarande motion, I:45, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionen överlämnas till 1963 års arbetstidskommitté; samt

B) att motionen, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand*, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell*, herr Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson*, Edström* och Blomquist;

från andra kammaren: herrar Rimmerfors*, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Johansson i Södertälje, Edlund, Jönsson i Ingemarsgården, Johansson i Skärstad och Carlsson i Göteborg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.